

**ROZI IZVJEŠTAJ.
GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O STANJU
LJUDSKIH PRAVA LGBT OSOBA U BiH
U 2012. GODINI**

Sarajevo, 2013.

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra
ediciju uređuje Emina Bošnjak
knjiga 11.

naslov: Rozi Izvještaj. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u BiH u 2012. godini

autori_ice: Marinha Barreiro, Vladana Vasić, Saša Gavrić

prevod eng-bhs: Edita Miftari

lektura_korektura bhs: Dina Vilić

tehnička priprema_prelom: Dina Vilić

izdavač: Sarajevski otvoreni centar,
www.soc.ba

za izdavača: Saša Gavrić

© Sarajevski otvoreni centar/autori_ice

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba

Ovaj projekat je podržan od strane Ambasade Kraljevine Holandije/MATRA program. Stavovi i mišljenja izneseni u ovom izvještaju su autorski i ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja izdavača i partnera. Svaki_a autor_ica odgovara za svoj tekst.

ROZI IZVJEŠTAJ.
GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O STANJU
LJUDSKIH PRAVA LGBT OSOBA U BiH
U 2012. GODINI

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.726:613.885](497.6)"2012"(047)

BARREIRO, Marinha

Rozi izvještaj : godišnji izvještaj o stanju
ljudskih prava LGBT osoba u BiH u 2012. godini /
Marinha Barreiro, Vladana Vasić, Saša Gavrić. -
Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2013. - 56
str. ; 25 cm. - (Edicija Ljudska prava /
Sarajevski otvoreni centar ; knj. 11)

Na nasl. str. prištampanog teksta: Pink report. -
Tekst na bos., hrv., srp. i engl. jeziku. -
Bibliografija i bilješke uz tekst

ISBN 978-9958-536-07-6

1. Vasić, Vladana 2. Gavrić, Saša
COBISS.BH-ID 20499718

SADRŽAJ

SAŽETAK	8
PRIORITETNE MJERE	10
1. Uvođenje zločina iz mržnje kao zasebnog krivičnog djela u Krivični Zakon Federacije BiH	10
2. Uspostavljanje jednakih procedura na svim nivoima vlasti za izmjene ličnih dokumenata i matičnih brojeva transeksuanih osoba koje su se podvrgnule prilagodbi spola	12
ZLOČIN IZ MRŽNJE	16
GOVOR MRŽNJE	20
SLOBODA UDRUŽIVANJA, IZRAŽAVANJA I OKUPLJANJA	24
DISKRIMINACIJA	26
MEDIJI	28
OBRAZOVANJE	32
POSTIGNUĆA SARAJEVSKOG OTVORENOG CENTRA U 2012. GODINI	36
<i>Zagovaranje za prava LGBT osoba</i>	36
<i>Promocija prava LGBT osoba u kulturi i medijima</i>	36
<i>Podrška LGBT osobama</i>	37
DODATAK: POLITIČKA STRUKTURA BiH	40
RJEČNIK LGBT POJMOVA	42
O AUTORIMA_CAMA	54
O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU	56

SAŽETAK

SAŽETAK

Vlasti u BiH nisu svjesne da su LGBT osobe dio našeg društva, te smatraju da su prava LGBT osoba manje važna od prava drugih grupa. Ovaj stav se uglavnom opravdava veoma malim brojem vidljivih LGBT osoba i uobičajenim mišljenjem da *to* (mислеći na homoseksualnost) i *oni_e* (mислеći na LGBT osobe) ne postoji_e u BiH. Kada se raspravlja o LGBT pravima, bh. institucije nisu dovoljno senzibilne da primjete ili da se bave pitanjima i problemima sa kojima se LGBT osobe susreću svakodnevno, te pretpostavljaju da je zabrana diskriminacije, koja je regulisana u Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH, dovoljna za omogućavanje zaštite i jednakosti LGBT osoba sa ostalim građanima BiH.

Obzirom da LGBT teme postaju sve vidljivije u BiH, kako kroz medije koji još uvijek izvještavaju na senzacionalistički i šokantan način u cilju privlačenja gledatelja_ki, tako i kroz aktivizam i rad organizacija koje se bave LGBT pravima, govor mržnje i zločini počinjeni iz mržnje prema LGBT osobama su postali evidentniji u prethodnoj, 2012. godini. Porast vidljivosti LGBT aktivizma u 2012. godini je praćen ozbiljnim i prijetećim govorom mržnje na web portalima. U svim slučajevima koji su predstavljeni u ovom izvještaju, odgovora vlasti ili nije bilo ili je njihov odgovor bio nedovoljan, a u nekim slučajevima, počinioci_teljice tih incidenata su bili_e državni_e dužnosnici_e. Vlasti konstantno i dosljedno ne uspijevaju ili odbijaju da osude govor mržnje i netoleranciju prema LGBT osobama, odnosno da sankcionišu počinitelje_ice, što dovodi do nepovjerenja u državne institucije od strane LGBT osoba. Ovaj nedostatak povjerenja kod LGBT osoba rezultira neprijavlivanjem ozbiljnijih incidenata i slučajeva poput diskriminacije i zločina počinjenih iz mržnje.

Prvi korak ka boljem prepoznavanju i zaštiti ljudskih prava LGBT osoba je harmonizacija postojeće legislativne sa Zakonom o zabrani diskriminacije u BiH, koja se trebala izvršiti do 2010. godine, ali ni do danas nije. Ostale izmjene legislativne koje se moraju desiti, u cilju promocije i povećanja zaštite ljudskih prava LGBT osoba, kao i individua i manjinskih grupa u BiH, su uvođenje zločina počinjenih iz mržnje i zabrana govora mržnje u Krivični zakon Federacije BiH.

Vlasti bi također trebale biti svjesne da sama legislativa nije dovoljna za prevenciju kršenja ljudskih prava LGBT osoba, kao i da se svi ti zakoni i regulacije moraju sprovesti. Vlasti bi također trebale organizovati obavezne treninge i edukacije za sve javne dužnosnike_ce i uposlenike_ce, kao što su policijski_e službenici_e i uposlenici_e javne uprave.

PRIORITETNE MJERE

PRIORITETNE MJERE

1. Uvođenje zločina iz mržnje kao zasebnog krivičnog djela u Krivični Zakon Federacije BiH

U decembru 2012. godine, sve novine i portali su objavili da je zbog svoje seksualne orijentacije mladić teško pretučen od strane dva muškarca. Svjedoci_kinje incidenta su tvrdili_e da su pomenuta dva muškarca napala trećeg jer je on homoseksualne orijentacije. Žrtva ovog incidenta je hospitalizirana, a policija je pokrenula istragu ovog slučaja. Ipak, u javnost nisu dospjele nikakve informacije vezane za tok i ishod ove istrage. Incident se desio u Mostaru, u Hercegovačko-neretvanskom kantonu Federacije BiH.¹

Ovakva neaktivnost i pasivnost državnih dužnosnika_ca se može pripisati činjenici da je Federacija BiH jedina federalna jedinica u BiH koja još uvijek nije zakonom regulisala zločin počinjen iz mržnje. Krivični zakoni Republike Srpske i Brčko Distrikta su već definisali mržnju kao pobudu za počinjenje krivičnih djela propisanih ovim zakonima, a koja je u potpunosti ili djelimično zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenog etničkog porijekla, nacionalnosti, jezika ili pisma, vjerskog uvjerenja, rase, boje kože, spola/roda, seksualne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog stanja ili drugih osobina, ili zbog dovođenja u vezu sa osobama koje posjeduju neke od navedenih osobina. Ovi krivični zakoni izričito navode da su sudovi dužni uzeti u obzir motivisanost predrasudama i mržnjom kao otežavajuću okolnost u počinjenju krivičnog djela.

Nažalost, u Federaciji BiH ne postoji ovakva regulacija, iako su predlagani amandmani na Krivični zakon. To direktno umanje uticaj i težinu pomenuatih krivičnih djela, što čini neaktivnima odgovorne institucije koje predrasudom motivisana krivična djela tretiraju kao običan akt nasilja, te propuštaju da adekvatno osude i sankciocisu takve slučajeve, kao i da pošalju poruku da se odvajanje i ciljanje jedne društvene skupine na takav način neće tolerisati.

Sarajevski otvoreni centar je reagovao u decembru 2012. godine, odmah nakon saznanja o ovom slučaju, te je uputio apel Ministarstvu unutrašnjih poslova i Tužilaštvu Hercegovačko-neretvanskog kantona da procesuiraju ovaj slučaj i uHITE počinitelje što je prije moguće, naglašavajući ozbiljnost ovog slučaja, kao i mogućih posljedica kako po žrtvu incidenta, tako i po ostatak društva.² Prateći aktivnost SOC-a, u januaru 2013. godine je formirana Koalicija za

.....
1 <http://www.radiosarajevo.ba/novost/98076/mladic-brutalno-pretucen-zbog-seksualne-orijentacije>

2 <http://www.soc.ba/index.php/en/news/205-press-release-on-hate-crime-that-happened-in-mostar>

borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje koju čine Asocijacija za demokratske inicijative (ADI), Media Centar BiH, Sarajevski otvoreni centar (SOC) i Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) uz podršku Švedske organizacije za ljudska prava Civil Rights Defenders i OSCE-a. Koalicija je već lobirala za dopunu nacрта Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske, u pogledu eksplicitnog uvođenja zločina počinjenog iz mržnje u Krivični zakon RS, a svoj rad trenutno nastavlja na zagovaranju u Federaciji BiH.

Da bi se u Federaciji BiH adekvatno regulisali zločini počinjeni iz mržnje, Krivični zakon se treba izmijeniti u dva moguća aspekta:

- Definicija mržnje se treba uvesti u Krivični zakon FBiH na isti način kao što je to urađeno u krivičnim zakonima Republike Srpske i Brčko Distrikta, a kao pobudu za počinjenje krivičnih djela propisanih ovim zakonima, a koja je u potpunosti ili djelimično zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenog etničkog porijekla, nacionalnosti, jezika ili pisma, vjerskog uvjerenja, rase, boje kože, spola/roda, seksualne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog stanja ili drugih osobina, ili zbog dovodenja u vezu sa osobama koje posjeduju neke od navedenih osobina. Zakon bi također trebao da reguliše dužnost sudova da u obzir uzmu pobudu zasnovanu na predrasudama i mržnji kao otežavajuću okolnost svakog krivičnog djela motivisanog predrasudom ili mržnjom.
- Otići korak naprijed i uvesti eksplicitnu definiciju zločina počinjenog iz mržnje, na način na koji će biti usvojena i u Krivičnom zakonu Republike Srpske sa nedavnim amandmanima, te će biti definisan kao bilo koje krivično djelo počinjeno zbog stvarne ili pretpostavljene rase, nacionalnosti, etničkog porijekla, vjerskog uvjerenja, boje kože, spola/roda, seksualne orijentacije, zdravstvenog stanja, rodnog identiteta ili nekih drugih osobina žrtve, ili zbog dovodenja žrtve u vezu sa osobama koje posjeduju neke od navedenih osobina

FBiH bi također trebala da obrazuje svoje institucije koje su odgovorne za implementaciju novih amandmana Krivičnog zakona, *sprovodeći treninge o načinu procesuiranja slučajeva zločina počinjenih iz mržnje, za policijske službenike_ce, tužitelje_ice i sudije_tkinje.*

2. Uspostavljanje jednakih procedura na svim nivoima vlasti za izmjene ličnih dokumenata i matičnih brojeva transeksualnih osoba koje su se podvrgnule prilagodbi spola³

Procedura izmjene jedinstvenog matičnog broja i oznake spola u dokumentima transeksualne osobe koja se podvrgnula prilagodbi spola u BiH zavisi od zakona i institucija entiteta i Distrikta.

Trenutni Zakon o matičnim knjigama Brčko Distrikta ne predviđa prilagodbu spola kao jednu od okolnosti koja se treba naknadno upisati u matične knjige, a izmjena spolnih oznaka regulisana Zakonom je obično omogućena tako što se vodi kao ispravka greške napravljene prilikom registrovanja osobe po rođenju.

U zakonima o matičnim knjigama Republike Srpske i Federacije BiH, prilagodba spola je regulisana kao jedan od razloga za dodatno registrovanje u matičnim knjigama, što samim tim čini zamjenu ostalih dokumenata lakšom. Ipak, ove procedure su različite u oba entiteta, a u FBiH se razlikuju u svih 10 kantona. Dodatne poteškoće se javljaju kada osoba koja je rođena u jednoj administrativnoj jedinici, pokuša da promijeni svoju spolnu oznaku i osobne dokumente u drugoj.

Ovakva praksa kreira ozbiljnu nestabilnost i nesigurnost za društveni i pravni status transeksualnih osoba koje žive u BiH, jer sukladnost njihovog fizičkog izgleda i spolnih oznaka u osobnim dokumentima zavisi od volje i znanja institucija zaduženih za jedinstvene matične brojeve i matične knjige. Državne institucije, zbog svoje neosjetljivosti i neznanja, vrlo lako mogu onemogućiti da neko živi kao osoba sa željenim i biološkim spolom. Transeksualne osobe se u tranziciji susreću sa marginalizacijom, društvenim isključivanjem te sa nevidljivošću; oni_e su pravno prepoznati_e kao pripadnici_e jednog spola, dok njihov fizički izgled podsjeća na izgled suprotnog spola, što ih mnogo više čini izloženima diskriminaciji i nasilju od ostatka LGBT zajednice, kao i opšte populacije.

Jedna transrodna osoba iz BiH je u više navrata upućivana od jedne do druge institucije (jedna se nalazi u mjestu rođenja, a druga u mjestu prebivališta) u dva različita kantona u Federaciji BiH, iako je ta osoba obezbijedila sve potrebne informacije i dokumente. Obje institucije su tvrdile da je za taj proces zadužena ona druga, iako se u Zakonu o matičnim knjigama Federacije BiH striktno navodi da je odgovorna institucija Ministarstva unutrašnjih poslova onog kantona u kojem osoba koja podnosi zahtjev za promjenu spolne oznake ima prebivalište. U toku i nakon tranzicije, ova osoba se stalno

.....
3 Vasić, Vladana. Izvještaj O Pravnom Položaju Transrodnih Osoba U BiH. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2013. (<http://www.soc.ba/templates/lightbreeze-red/media/Izvjestaj%20o%20transrodnosti%20web.pdf>)

susretala sa neugodnostima prilikom pokazivanja svojih osobnih dokumenata, a najčešće sa izrugivanjem, vrijeđanjem i nevjericom da su ti dokumenti ispravni.

Da bi se spriječio ovaj period pravnog nepostojanja transeksualnih osoba, te da bi izmjena spolnih oznaka bila efektivnija i brža, BiH bi trebala da:

- uvede i reguliše prilagodbu spola u zakonima Brčko Distrikta;
- kreira zakone i politike kojima će se regulisati procedure promjene spolnih oznaka u osobnim dokumentima transeksualnih osoba u oba entiteta i Distriktu, te da ih tako harmonizira na svim nivoima;
- razvije i implementira strategije za borbu protiv diskriminacije i isključivanja transrodnih i transeksualnih osoba;
- edukuje medicinsko osoblje i uposlenike javnih uprava o pitanjima transrodnih i transeksualnih osoba; izgradi tim medicinskih radnika_ca koji_e mogu pružiti punu podršku prije, u toku i nakon procedure prilagodbe spola;
- usvoji izmjene u zakonima o zdravstvenoj zaštiti oba entiteta i Distrikta, kojima bi se regulisalo zdravstveno osiguranje i pokriće procedure prilagodbe spola.

ZLOČIN IZ MRŽNJE

ZLOČIN IZ MRŽNJE

Preporuka: *Uvođenje zločina počinjenog iz mržnje u Krivični zakon FBiH; osiguravanje brze i nepristrasne istrage zločina počinjenih iz mržnje kroz odgovarajuće treninge i adekvatne kodekse ponašanja policijskih službenika ca u FBiH, RS i BD.*

U pravnom sistemu BiH, zločini počinjeni iz mržnje nisu definirani, a krivični zakoni se razlikuju od regije do regije. Krivični zakoni Republike Srpske i Brčko Distrikta su 2009. godine uveli mržnju kao otežavajuću okolnost za sva krivična djela predviđena zakonima, te su prepoznali seksualnu orijentaciju kao moguću pobudu za počinjenje ovakvih djela. Takva legislativa još uvijek ne postoji u Federaciji BiH, i ona ne prepoznaje zločin iz mržnje kao takav.

U Republici Srpskoj je u toku procedura za usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog Zakona. Prijedlog ovog Zakona uključuje seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao moguće motive za počinjenje zločina iz mržnje. Usvajanje ovog Zakona se očekuje do kraja 2013. godine.

U toku 2012. godine, Sarajevski otvoreni centar je, u okviru svog programa besplatnog pravnog savjetovanja, dokumentovao nekoliko slučajeva, čime se dokazuje da situacija pod hitno treba rješenje

U prvom slučaju, iz aprila 2012. godine, razmatran je napad i vrijeđanje grupe studenata_tica, koji_e su pokušali_e da dođu do informacija u vezi sa diskriminatornim upitnikom namijenjenim potencijalnim dobrovoljnim darovaocima_teljicama krvi, a koji je zabranjivao homoseksualnim i biseksualnim osobama da daruju svoju krv. Ovi_e studenti_ce su ismijavani_e, jedan_na od njih je napadnuta od strane tehničara Zavoda za transfuzijsku medicinu, a bibliotekarka Fakulteta je prijetila studentici koja se javno deklarirala kao lezbejka. Ovaj slučaj je prijavljen policiji i Instituciji ombudsmena za ljudska prava. Mi ne posjedujemo informacije o preduzetim mjerama u istrazi odgovornih osoba za ovaj incident. Ipak, nakon ovih incidenata, studenti_ice su tuženi_e za narušavanje javnog reda i mira.

Naredni slučaj, koji smo dokumentovali u maju 2012. godine, je prijetnja Sarajevskom otvorenom centru telefonskim pozivom, u kojem je stariji muškarac zaprijetio da će „doći i obračunati se“ sa zaposlenicima_ama ove organizacije, a zbog njihovog teksta protiv određenih novina i vjerske grupe. Ovaj slučaj je prijavljen policiji koja nije mogla ništa uraditi, obzirom da prijetnje telefonskim pozivom nisu kriminalni akt predviđen Krivičnim Zakonom Federacije BiH.

Također smo dokumentovali slučaj transrodne osobe koja je privedena u

policijsku stanicu zbog neposlušnosti prema policijskom službeniku na ulici. Nakon što su u njegovim dokumentima vidjeli žensko ime, policijski službenici su ga, podrugljivo i smijući se cijelo vrijeme, počeli_e zadirkovati govoreći „gospođica ili gospodin“. Ovaj incident se desio tokom ljeta 2012. godine i nije prijavljen pretpostavljenima pomenute policijske stanice.

U decembru 2012. godine, u Mostaru je napadnut mladić zbog svoje seksualne orijentacije. Svjedoci_kinje događaja su potvrdili_e da su počinitelji djela znali da je žrtva homoseksualne orijentacije, kao i da je to bio razlog iz kojeg su ga napali. Pomenuti mladić nije želio da sa ovim događajem ide u javnost, te mi nismo uspjeli doći ni do njega ni do bilo kakvih kontaktnih informacija. Ipak, naši izvori su nam potvrdili da je mladić hospitalizovan sa teškim tjelesnim povredama, kao i da policijski organi i tužilaštvo nisu bili naročito agilni u izvršavanju svog posla, što se od njih očekivalo. Počinitelji ovog incidenta nikada nisu pronađeni.

GOVOR MRŽNJE

GOVOR MRŽNJE

Preporuka: *Novinari_ke se moraju senzibilizirati o potrebi za nepristrasnim izvještavanjem o LGBT osobama i pitanjima, a ne da ovjekovječuju stereotipe i potiču na diskriminaciju i/ili nasilje.*

Krivični zakoni FBiH i Brčko Distrikta kažnjavaju govor mržnje u medijima, ali u oba ova zakona, i u Krivičnom Zakonu Republike Srpske postoji zabrana poticanja na etničku, rasnu i vjersku mržnju, iako govor mržnje nije prepoznat kao zasebno djelo. Nijedan od pomenutih zakona ne kažnjava specifično homofobni ili transfobni govor mržnje. I Regulatorna agencija za komunikacije BiH, zadužena za audiovizuelne i radio medije, i Vijeće za štampu u BiH, samoregulatorno tijelo zaduženo za printane i online medije, u svojim kodeksima uključuju seksualnu orijentaciju kao zabranjeni osnov diskriminacije.

Govor mržnje je u BiH prilično uobičajen, naročito onaj koji se izražava putem web portala i Facebook stranica koje objavljuju vijesti i tekstove LGBT tematike. Skoro da ne postoji tekst koji se tiče LGBT pitanja a da je prošao bez komentara kojima se izjavljuje da su LGBT osobe bolesne, da je homoseksualnost društvena izopačenost, bolest donesena sa zapada, i drugih komentara kojima se ide sve do poticanja na diskriminaciju, nasilje i ubistva LGBT osoba ili na buđenje nacističke ideologije prema LGBT osobama. Ovim slučajevima se ne rukovodi na ispravan način; policija ih obično ne može procesuirati, obzirom da je većina komentara anonimna, a govor mržnje na internetu nije regulisan zakonima u BiH. Jedini način na koji se može baviti govorom mržnje na online portalima jeste kroz Vijeće za štampu u BiH. Vijeće za štampu ne može sankcionisati portale koji objavljuju ili dozvoljavaju objavljivanje govora mržnje na svojim portalima. Nakon što zaprimе žalbe čitatelja_ki, Vijeće jedino može izdati preporuke upitnim portalima, savjetujući ih o načinu djelovanja u vezi sa određenim tekstom ili komentarom zbog kojeg je podnesena žalba. Regulatorna agencija za komunikacije, ipak, ima širu nadležnost i ona može izreći novčanu kaznu za televiziju ili radio stanicu koja prenosi ili dozvoljava prenos govora mržnje u svom programu.

Regulatorna agencija za komunikacije je 2012. godine izrekla novčanu kaznu *TV PINK* u iznosu od 2000 KM (približno 1000 eura) zbog prenošenja homofobnih SMS poruka koje su gledatelji_ce slali_e za vrijeme emisije *Zabranjeni forum* čija je tema bila *Promjena spola – tijelo kao zamka*. RAK je zaključio da je *TV PINK* ovoj temi trebala pristupiti sa većom pažnjom i senzibilitetom, obzirom da se reakcije ovog tipa bude u bh. društvu.

Također, 2012. godine Vijeće za štampu se obratilo online magazinu *Saff* zbog teksta nazvanog *AIDS je ustvari GRID – Gay related immune deficiency ili homoseksualno uslovljen nedostatak imuniteta*, tražeći od magazina da objavi reakciju organizacije koja je podnijela žalbu protiv ovog teksta, obzi-

rom da je sporni tekst bio uvredljiv i diskriminatoran. Ipak, urednik ovog magazina je odbio da tako postupi, te je odgovorio da sporni tekst izražava mišljenje autora teksta, te da bi takve žalbe trebale biti upućene direktno njemu.

**SLOBODA UDRUŽIVANJA,
IZRAŽAVANJA I OKUPLJANJA**

SLOBODA UDRUŽIVANJA, IZRAŽAVANJA I OKUPLJANJA

Preporuka: *Potreba za daljim treningom policijskih službenika_ca i koordinacija među ministarstvima unutrašnjih poslova, a kako bi se osiguralo da svaka grupa građana_ki uživa svoje pravo na okupljanje u sigurnim uslovima.*

Iako je sloboda udruživanja, izražavanja i okupljanja ukorijenjena u bh. zakonodavstvu koje, teoretski, uključuje i LGBT osobe, ostaje da se dokaže koliko je ta sloboda realna dok LGBT zajednica ne stekne samopouzdanje i ne pokuša da u potpunosti uživa ove slobode u BiH.

Primjerice, organizacija iz Sarajeva koja se bavi LGBT pravima je najavila da će u oktobru 2012. godine organizovati *flash mob* aktivnost pod sloganom *Mi smo svugdje*. Za ovu akciju, 21. oktobra planirano je mirno okupljanje ispred zgrade Predsjedništva koje bi bilo praćeno kratkom šetnjom prema katoličkoj Katedrali. Ova aktivnost je trebala naznačiti nevidljivost LGBT osoba, kao i potrebu prepoznavanja prava svake osobe na rodni identitet i seksualnu orijentaciju, te javno osuditi diskriminaciju, homofobiju, transfobiju, nasilje, govor mržnje i izolaciju LGBTIQ osoba. Ova aktivnost je prethodno najavljena policiji prema zakonski predviđenoj proceduri. Devetnaestog septembra, policija je dala informaciju da se njihova aktivnost ne može održati, obzirom da je promijenjena pravna procedura za informisanje policije o planiranim okupljanjima i manifestacijama. U policijskom objašnjenju je stajalo to da ih je, prema novom Zakonu o javnom okupljanju, organizacija trebala informisati o svojoj aktivnosti 14 dana ranije, a da ih je organizacija obavijestila samo 7 dana prije planirane aktivnosti, prema starom Zakonu. Ipak, u jedinom javno dostupnom Zakonu o javnom okupljanju koji je objavljen na internet stranici Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, jasno se navodi da se planirana mirna javna okupljanja trebaju najaviti najmanje 5 dana prije okupljanja.

Naše mišljenje je da policija nije željela direktno zabraniti okupljanje kako bi izbjegla negativan publicitet, te da je ovaj potez indirektan način zabranjivanja okupljanja LGBT osoba.

DISKRIMINACIJA

DISKRIMINACIJA

***Preporuka:** Ispravna terminologija, te definicije seksualne orijentacije i rodnog identiteta se trebaju uvesti u Zakon o zabrani diskriminacije BiH. Sva postojeća legislativa, kao i tek usvojena, treba biti harmonizirana sa Zakonom o zabrani diskriminacije.*

Zakon o zabrani diskriminacije zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ipak, pojmovi *spolna orijentacija* i *spolno izražavanje*, koji se koriste da objasne seksualnu orijentaciju i rodni identitet, iako je njihovo značenje isto, mogu dovesti do potencijalno pogrešnih interpretacija, te bi se trebali zamijeniti terminima *seksualna orijentacija* i *rodni identitet*.

U Zakonu se također jasno navodi da sva postojeća legislativa treba biti harmonizirana sa ovim Zakonom u roku jedne godine, što još uvijek nije urađeno.

Zavod za transfuzijsku medicinu FBiH je 2012. godine koristio diskriminatorski upitnik namijenjen dobrovoljnim darovaocima_teljicama krvi, kojim se zabranjivalo darovanje krvi „svakome ko je imao dugoročni ili povremeni kontakt sa homoseksualnim osobama“. Svaka osoba koja se identifikovala kao gej ili lezbejka bila je spriječena da daruje krv. Nakon sprovedenog zagovaranja i aktivnosti LGBT organizacija i aktivista_kinja, sporni upitnik je u konačnici izmijenjen krajem prošle godine, a Zavod za transfuzijsku medicinu je kontaktirao i konsultovao se sa LGBT organizacijama prije nego je napravio novi. Novi upitnik je stavljen u upotrebu, te je uključivao pitanje koje se odnosi na seksualno ponašanje („da li se osoba izložila rizičnim seksualnim odnosima“) potencijalnog_e darovaoca_teljice krvi, a ne na njegovu ili njenu seksualnu orijentaciju. Nakon zajedničke akcije dvije organizacije koje se bave LGBT zajednicom i pravima, potvrđeno je da se novi upitnik primjenjuje, te da uposlenici_e Zavoda ne zloupotrebljavaju svoje profesionalne pozicije, kao i da se seksualna orijentacija osobe više ne koristi kao kriterij za odbijanje darovaoca_teljica.

MEDIJI

MEDIJI

Preporuka: *Mediji bi trebali izbjegavati prikazivanje LGBT osoba isključivo kroz njihovu seksualnu orijentaciju, te bi trebali uključiti više LGBT tema koje se tiču BiH, kao i izvještavati o LGBT osobama na isti način kao što izvještavaju o heteroseksualnim osobama, na etičan i profesionalan način, bez senzacionalizma bilo koje vrste, ne dozvoljavajući objavljivanje bilo kojeg oblika govora mržnje ili diskriminacije kroz svoje objave.*

Mediji u BiH još uvijek imaju senzacionalistički pristup LGBT temama, obzirom da one privlače veliki broj gledatelja_ica i čitatelja_ica. Njihovo izvještavanje se uglavnom svrstava u jedan od sljedećih šest obrazaca:⁴

1. pristup temama koje nisu povezane sa LGBT temama, na način da se stavljaju u LGBT kontekste kako bi se širile predrasude i mržnja, ili da bi se određena tema načinila zanimljivijom široj publici;
2. informisanje o Paradama ponosa u susjednim zemljama poput Srbije i Hrvatske, o najavama Parada, organizaciji, zabranama i događajima;
3. predstavljanje LGBT pitanja kroz popularnu kulturu, LGBT slavne osobe, izjave slavnih osoba o LGBT pitanjima, bile one homofobne ili pozitivne, itd.;
4. izvještavanje o pozitivnom napretku u prepoznavanju ljudskih prava LGBT osoba; Obamine izjave, pitanja ravnopravnosti braka; pravna LGBT pitanja;
5. intervjuisanje LGBT osoba iz BiH;
6. tekstovi različitih autora čije teme variraju od bračne ravnopravnosti u Sloveniji, borbe protiv diskriminacije u Crnoj Gori, do Srbijanskog filma Parada.

U borbi za većom gledanošću, mediji često zanemaruju svoje etičke kodekse i profesionalno izvještavanje, te objavljuju tekstove sa naslovima poput *Najmlađi homoseksualac u BiH ima samo 12 godina!* koji je 2012. godine objavljen u najpopularnijim dnevnim novinama, *Dnevnom Avazu*. Podaci korišteni u ovom tekstu su bazirani na studiji o rizicima za prenošenje HIV-a koja je sprovedena od strane Zavoda za javno zdravstvo FBiH, a koja je uključivala 248 muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima. Iako su rezultati ovog istraživanja javni, prikupljeni podaci su morali ostati tajni, naročito kada su u pitanju maloljetne osobe.

.....
 4 Čaušević, Jasmina, and Kristina Ljevak. Čekajući Ravnopravnost. Analiza Sadržaja Izvještavanja Pisanih Medija O LGBT Temama U 2011. i 2012. Godini. Sarajevo: Sarajevo Open Centre, 2012. (<http://www.soc.ba/templates/lightbreeze-red/media/Analiza%20printanih%20medija-FINAL.pdf>)

Ipak, ne izvještavaju svi mediji na ovaj način o LGBT temama; neki mediji, kao što je to magazin *Dani*, su objavili nekoliko intervjua sa LGBT umjetnicima_ama, naglašavajući njihov rad kao glavni povod za intervjuisanje, i prikazujući ih kao talentovane individue čija je seksualna orijentacija samo još jedna, ali nikako i najvažnija i najinteresantnija, strana njihove ličnosti.

Sarajevski otvoreni centar je 2013. godine kreirao internet portal namijenjen LGBT osobama u Bosni i Hercegovini. Ovaj portal, nazvan *LGBT prava*, je prvi portal te vrste, i prvenstveno je namijenjen osnaživanju LGBT osoba, nudeći im besplatno pravno savjetovanje i priliku da prijave diskriminaciju i govor mržnje online. Ovaj portal je također mjesto gdje LGBT osobe, te svako ko je zainteresovan, mogu pronaći informacije o aktivnostima i događajima vezanim za LGBT osobe, njihova prava i kulturu u BiH, regiji i u svijetu.

OBRAZOVANJE

OBRAZOVANJE

Preporuka: *Usvajanje izmjena legislative koja se tiče obrazovanja u BiH, u kojima će izričito biti zabranjena seksualna orijentacija i rodni identitet kao osnove za diskriminaciju pri ostvarivanju prava na obrazovanje LGBT osoba, te razvijanje i implementacija obrazovnih strategija koje će primorati vlasti na svim nivoima da revidiraju nastavne planove i programe, kako bi se uklonile netačne informacije i stereotipi koji utiču na pojavu i razvoj homofobije, bifobije i transfobije.*

Udruženje Q je 2005. godine sprovelo istraživanje u vezi sa obrazovanjem LGBT osoba. Ovo istraživanje je pokazalo da, od 210 LGBT osoba koje su popunile upitnik, 17,1% je bilo diskriminisano ili verbalno napadnuto u školama i obrazovnom sistemu na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, a 45,7% ispitanika_ca je potvrdilo da su homofobija, bifobija, transfobija, seksizam i rodofobija prisutni na svim obrazovnim nivoima.

Udruženje Q je također sprovelo analizu udžbenika i knjiga koje se koriste u obrazovanju. Ova analiza je pokazala da nastavni planovi i programi variraju u zavisnosti od državnog nivoa, te da sadrže i podržavaju predrasude i stereotipe, naročito kada su u pitanju žene i LGBT osobe. Prema većini ovih udžbenika, društveno prihvatljivi_e su samo biološki heteroseksualni_e muškarci i žene, čiji je rodni identitet izraz njihovog biološkog spola. Ovi udžbenici, generalno, promovišu heteronormativne ideje i naglašavaju heteroseksualni brak i porodicu kao osnovnu ćeliju društva.

Organizacija Kosmos je 2012. godine sprovela pilot istraživanje o mišljenju i nivou homofobije među srednjoškolcima_kama u BiH. Od 439 ispitanika_ca, 19,58% smatra da je verbalni napad na LGBT osobe opravdan, 57,85% smatra da nije opravdan, 21,86% je odgovorilo da ne znaju da li je opravdan, a 3% ispitanika_ca nije odgovorilo na pitanje. Kada je u pitanju fizičko nasilje, 18,90% ispitanika_ca smatra da je nasilje nad LGBT osobama opravdano, 18,90% njih nije imalo mišljenje na tu temu, 3% nije odgovorilo na pitanje, a 61,73% ne podržava nasilje i smatra da ono ne može biti opravdano.

Neki od prikupljenih podataka u ovom istraživanju su pokazali da:

- 63,55% ispitanika_ca smatra da LGBT osobe ne bi trebale imati pravo da javno izražavaju svoju seksualnost;
- 48,74% njih bi se osjećalo neprijatno u društvu LGBT osobe;
- 51,02% učenika_ca smatra da je homoseksualnost bolest;
- 54,89% njih smatra da je homoseksualnost neprirodna pojava;
- 35% ispitanika_ca bi se prestalo družiti sa svojim_om prijateljem_icom kada bi saznali_e da je on_a homoseksualne orijentacije;
- 73,12% učenika_ca smatra da je homoseksualnost privatna stvar i da se

- ne bi trebala javno izražavati;
- 63,09% ispitanika_ca ne želi živjeti u društvu u kojem je homoseksualnost prihvaćena kao nešto normalno, i
  - 59,34% njih smatra da država nije odgovorna da omogući poštivanje ljudskih prava i sloboda LGBT osobama.

**POSTIGNUĆA SARAJEVSKOG
OTVORENOG CENTRA
U 2012. GODINI**

POSTIGNUĆA SARAJEVSKOG OTVORENOG CENTRA U 2012. GODINI

U toku 2012. godine, Sarajevski otvoreni centar je radio na zagovaranju za prava LGBT osoba, na promociji njihovih prava kroz medije i kulturu, kao i na pružanju direktne podrške LGBT osobama.

Zagovaranje za prava LGBT osoba

- Uspostavili_e smo jedini registar civilnog društva u BiH za dokumentovanje povreda ljudskih prava LGBT osoba, koji je rezultirao *Godišnjim izvještajem o pravima LGBT osoba za 2012. godinu*;
- započeli_e smo sa prvim obrazovnim programom o pravima LGBT osoba za mlade pravnike_ce;
- u cijeloj državi smo sproveli_e monitoring nad implementacijom Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope o mjerama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- izgradili_e smo prve odnose sa policijskim agencijama u različitim dijelovima BiH, te smo sa njima dogovorili da u policijskim stanicama postavimo postere na kojima piše *Policija je tu da zaštiti sve građane! LGBT osobe su ovdje dobrodošle!*, a ostvarili smo kontakt i sa policijom Kantona Sarajevo, i sada imamo svoje kontakte unutar policije;
- zagovarali_e smo protiv diskriminatornih upitnika BH zavoda za transfuzijsku medicinu, u kojem je stajalo da je „svakome ko ima dugoročni ili povremeni kontakt sa homoseksualnim osobama zabranjeno darovanje krvi“; nakon aktivnosti LGBT aktivista_kinja i zagovaranja od strane SOC-a, diskriminatorni upitnik je izmijenjen, a u upotrebu je ušao novi upitnik koji naglašava nečije seksualno ponašanje, umjesto seksualnu orijentaciju, kao osnov za zabranu darovanja krvi;
- Parlamentu FBiH smo uputili_e inicijativu za uvođenje zločina počinjenog iz mržnje u Krivični Zakon FBiH, koja je i prihvaćena, i jedni smo od osnivača_ica *Koalicije za borbu protiv zločina iz mržnje i govora mržnje*, koja zagovara za odgovarajuću regulativu zločina iz mržnje i govora mržnje na svim državnim nivoima.

Promocija prava LGBT osoba u kulturi i medijima

- Pokrenuli_e smo prvi internet portal o ljudskim pravima LGBT osoba u BiH (www.lgbt-prava.ba), kako bismo obezbijedili_e portal koji će se ticati LGBT osoba, kao i informacije o položaju LGBT osoba i njihovih prava u BiH;
- objavili_e smo različite publikacije koje smo promovisali i distribuirali po cijeloj državi: *Pojmovnik LGBT kulture*; *Čitanka LGBT ljudskih prava*; priručnik za novinare_ke o LGBT pravima; publikacija o neheteroseksualnim ženama u BiH; vodič za LGBT osobe o tome kako da uživaju svoja prava;

- organizovali_e smo više od 30 projekcija LGBT filma u Sarajevu, Mostaru, Tuzli i Banja Luci, sa ciljem da podignemo svijest javnosti o problemima i pitanjima sa kojima se LGBT osobe susreću svakodnevno.

Podrška LGBT osobama

- pokrenuli smo besplatno, specijalizirano, pravno savjetovanje za LGBT osobe, te objavili vodiče za LGBT zajednicu kojima ih informišemo o njihovim pravima i mehanizmima zaštite;
- organizovali smo putujuće radionice za osnaživanje LGBT osoba u Tuzli, Mostaru, Sarajevu, Zenici i Banja Luci, a koje se sastoje od različitih obrazovnih područja kao što su historija LGBT osoba, odnos religije prema LGBT osobama, jezik i njegova ispravna primjena, ispravna terminologija, te ljudska prava LGBT osoba i njihova zaštita.

**DODATAK: POLITIČKA
STRUKTURA U BiH**

DODATAK: POLITIČKA STRUKTURA BiH

Politički sistem Bosne i Hercegovine je veoma kompleksan i sastoji se od dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i Brčko Distrikta. Odgovornost i relacije između zajedničkih institucija države, entiteta i Distrikta su regulisane Ustavom BiH. Država i oba njena entiteta imaju svoje ustave, kao i različite upravne i političke sisteme, a Brčko Distrikt ima zaseban upravni sistem i sopstveni Statut kao najviši pravni akt.

Na državnom nivou postoji tročlano Predsjedništvo čiji se članovi – jedan Bošnjak, jedan Hrvat i jedan Srbin – rotiraju svakih osam mjeseci, Vijeće Ministara i Parlamentarna Skupština koja se sastoji od Predstavničkog doma i Doma naroda. Oba entiteta imaju svog predsjednika i zamjenika predsjednika, kao i sva neophodna ministarstva. Ipak, njihove zakonodavne vlasti su suprotne; Federacija ima istu šemu kao i zajedničke institucije, poput Predstavničkog doma i Doma naroda, dok Republika Srpska ima samo Narodnu skupštinu. Kantonima Federacije (njima deset) je zagarantovana suštinska autonomija, sopstvene lokalne vlade, te im je dozvoljeno usvajanje kantonalnih zakona pod uslovom da nisu kontradiktorni zakonima Federacije. Struktura Distrikta je bazirana na konceptu gradske uprave po *američkom stilu*, kojom upravlja gradonačelnik sa Skupštinom Distrikta i deset ministarstava koji su kreirani da odgovaraju ministarstvima entiteta.

Državne institucije su odgovorne za vanjske, finansijske i monetarne politike, imigraciju, izbjeglice, te politike i regulacije azila, a najvažnije institucije odgovorne za zaštitu ljudskih prava su Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Institucija Ombudsmena za ljudska prava, te Agencija za ravnopravnost spolova.

Najviše sudske instance su tri ustavna suda, po jedan za svaki entitet, i jedan na državnom nivou, te Apelacioni sud Brčko Distrikta. Policija je pod nadležnošću entiteta i Distrikta, a zajednička odgovornost nad federalnim i kantonalnim policijskim institucijama je u rukama Ministarstva unutrašnjih poslova Federacije BiH.

Entiteti, Distrikt i kantoni unutar Federacije BiH, imaju sopstvene nadležnosti kao i sopstvena ministarstva zdravlja, obrazovanja, unutrašnjih poslova, za socijalni rad, itd. Oba entiteta imaju svoje gender centre koji na svojim nivoima rade na diskriminaciji na osnovu spola/roda i seksualne orijentacije.

RJEČNIK LGBT POJMOVA

RJEČNIK LGBT POJMOVA

AKTIVIZAM

Političko uvjerenje da djelovanje na individualnoj ili kolektivnoj ravni može izazvati socijalne i političke promjene. Aktivistički stav ne poriče značaj konvencionalnih institucionalnih struktura (pravo, mediji, obrazovanje itd.), nego podstiče ljude da im pristupe direktno. Iako aktivizam po definiciji nije nužno radikaln, on se najčešće javlja u domenu u kojem je neki oblik diskriminacije postao odveć represivan, te se zbog toga nerijetko suprotstavlja odnosima moći koji teže da održe *status quo*.

ASIMILACIJA

Krilo lezbejske i gej politike koje naglašava da ne postoje neke značajne razlike među heteroseksualcima_kama i homoseksualcima_kama. Uvjerenje koje ovdje vlada izražava se u nadi da će lezbejkama i gej muškarcima, ako se budu ponašali na način koji je za dominantnu kulturu prihvatljiv, kad-tad biti omogućen ravnopravan pristup svim resursima, privilegijama, dostupnim heteroseksualnoj većini. No, kako je društvena prihvatljivost nešto što počiva na kontingentnim faktorima poput klase, rase i roda, asimilacione tendencije često trpe osudu da ih promovišu upravo najmanje ugroženi pojedinci (bijeli muškarci srednje klase).

BIFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema biseksualnim osobama koje provode heteroseksualne (u tom slučaju često je sinonimna sa homofobijom) ili homoseksualne osobe

BIOLOŠKI SPOL

Određenje determinisano hromozomima (XX, XY), hormonima (estrogen i progesteron, testosteron) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis). Konstruktivističke teorije tvrde da je spol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija)

BISEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

CISRODNOST

Pojam koji se koristi kako bi se opisale osobe koje se rodno identificiraju u skladu sa spolom koji im je pripisan pri rođenju.

CISRODNA OSOBA

Osoba koja se identificira kao osoba muškog ili ženskog roda u skladu sa svojim biološkim muškim ili ženskim spolom.

COMING OUT

Sintagma koja potiče iz fraze *coming out of the closet*, već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja i afirmisanja vlastite (homo)seksualne orijentacije. Javlja se u dvije ravni: kao samootkriće i kao manje ili više javna obznana. Izlaženjem iz ćutanja izlazi se iz izolacije i negiranja, i objavljuje se drugima pravo na drugačiji život. U aktivizmu ili queer teoriji, coming out zadobija dimenziju političkog čina opiranja i suprotstavljanja tradicionalnim stavovima.

DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe osoba. Različiti su osnovi, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa osoba dovodi u nepovoljan položaj (spolna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, spol, dob, političko opredjeljenje i sl.)

POSREDNA DISKRIMINACIJA

Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.

NEPOSREDNA DISKRIMINACIJA

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje ili propuštanje postupanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljni položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.

INSTITUCIONALIZIRANA DISKRIMINACIJA

Društveni sklop koji se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr.) koje favoriziraju jednu grupu (ili jedan sistem odlika) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je ta *grupa* grupa bijelih (rasa) heteroseksualnih (orijentacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosna dob) pripadnika srednje ili srednje-više klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date *grupe*, tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe, čak i nad približno jednakim (recimo, crni muškarci sa svim navedenim odlikama) ili većim grupama (žene uopće), održava se putem spomenutih ustanova.

VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Opisuje diskriminaciju koja se dešava na temelju nekoliko osnova odvoje- no (na primjer, ista osoba može doživjeti diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rasnu diskriminaciju, itd.). Odnosi se na situaciju u kojoj postoji više osnova diskriminacije u isto vrijeme, te ih je teško razdvojiti i posmatrati odvojeno.

UZNEMIRAVANJE

Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije ima za svrhu ili čiji je efekat povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta.

SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada će se njime stvoriti zastrašujući, neprijateljski, degradirajući, ponižavajući ili uvredljiv ambijent.

MOBING

Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu, čija je svrha ili posljedica ili degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlene osobe.

SEGREGACIJA

Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije u skladu sa definicijom diskriminacije.

DRAG

Riječ se izvorno koristila u Šekspirovom *Glob teatru* kao oznaka za glumce koji su imali ženske uloge (kako glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i prerusavanje (otuda fraza *in drag* – prurušen u odjeću suprotnog spola). Njime se prije svega referiše na muškarce koji na ovaj ili onaj način nastupaju, oponašajući žene, i time sprovode rodni performans čime demonstriraju fluidnost rodnog identiteta koji se inače po definiciji smatra *fiksiranim*.

DRAG-KRALJ

Lezbejka/strejt žena koja simulira muškarca.

DRAG-KRALJICA

Gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

DRUGA PORODICA

Mreža prijatelja_ica, partnera_ki i bivših partnera_ki od kojih LGBT osoba traži (i dobija) podršku, ponekad da bi nadoknadila ono što joj je uskraćeno u njenom primarnom okruženju.

GEJ (GAY)

Osnovno značenje termina je razdragan, veseo. U 19. vijeku zadobija novo značenje: ženske prostitutke su s prezirom nazivane *vesele (gej) žene*, pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su se služili njihovim uslugama i muškim prostitutkama. Ranih godina 20. vijeka nekolicina muškaraca i žena iz Amerike prisvaja taj izraz kao zamjenu za klinički naziv *homoseksualna osoba*. Riječ ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. vijeka, kada mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz *homoseksualac*, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zamijeni rječju *gej*.

GEJ MUŠKARAC

Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog spola. Zbog historijske opterećenosti termina *homoseksualac*, preporučuje se da se koristi ovaj neutralni termin.

GENDERFOBIJA

Diskriminacija na bazi roda (rodnih uloga, izražavanja i normi) koja proističe iz neprihvatanja i negiranja prava individua na ličnu koncepciju spolnog/rodnog identiteta i izražavanja.

GOVOR MRŽNJE

Govor mržnje protiv LGBT osoba odnosi se na javno izražavanje koje podrazumijeva širenje, promovisanje ili opravdavanje mržnje, diskriminacije ili neprijateljstva prema LGBT osobama - na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili mišljenja drugih društvenih autoriteta koja se objavljuju u štampi ili na internetu, a koja imaju za cilj poticanje mržnje.

HETEROFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, prerasude i/ili diskriminacija prema heteroseksualnim osobama, institucijama koje su zasnovane na heteroseksualnim odnosima (brak, porodica) ili institucijama koje podržavaju ove odnose (crkva, država).

HETERONORMATIVNOST

Može se definisati kao pretpostavka da su svi heteroseksualni, odnosno, da je heteroseksualnost idealna i superiorna u odnosu na homoseksualnost ili biseksualnost. Heteronormativnost također uključuje privilegovanje normativnog izražavanja roda - ono što je nužno ili nametnuto pojedincima_kama kako bi ih percipirali ili prihvatili kao *pravog muškarca* ili *pravu ženu*, tj. u okviru jedinih dostupnih kategorija.

HETEROSEKSIZAM

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja LGBT osoba.

HETEROSEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama suprotnog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe suprotnog spola.

PRINUDNA HETEROSEKSUALNOST

Sintagma nastala u teoriji lezbejskog feminizma (Edrijen Rič) koja upućuje na složene mnogostruke forme odnosa među ženama. Po lezbejskim feministkinjama, žene su doslovno prisiljene na heteroseksualnost, odnosno ulogu seksualnog, emotivnog i fizičkog (rad u kući i staranje nad porodicom) služenja muškarcu. S druge strane, historijskim potiskivanjem govora o životu lezbejki i žena koje su živjele nezavisno od muškaraca, i blagodareći verbalnim i fizičkim napadima na te žene, heteroseksualnost se nudila kao jedina opcija. Ovaj je koncept u lezbejskom feminizmu bio ključ za tumačenje načina na koji funkcioniše patrijarhat. Od sredine osamdesetih godina prošlog vijeka, sve češće ga koriste i gej muškarci da bi opisali automatsku pretpostavku o tome da je svako bez razlike heteroseksualan_a.

HOMOFOBIIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, prerasude i/ili diskriminacija prema gej muškarcima i lezbejkama (i biseksualnim osobama [vidjeti *bifobija*]). Manifestuje se kao neupitna vjera u superiornost heteroseksualnosti, koju podstiču kulturne i institucionalne društvene prakse. Ta vjera rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se opravdava uvjerenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, oduzimanju potomstva neheteroseksualnom roditelju, diskriminaciji pri zapošljavanju, plaćanju poreza, umirovljenju, imigracionom postupku itd. Ovi oblici diskriminacije su ono što spada u društveni domen i mnoge homofobične osobe poricat će da u tome uzimaju udjela. Međutim, homofobija se lako prepoznaje na pojedinačnom nivou u svakodnevnim situacijama, recimo, kada za neku ženu mislimo da je lezbejka samo zato što nije u stanju da pronađe muškarca ili zato što želi da bude muškarac; ili kada osobu koja je lezbejka ili gej muškarac ne posmatramo kao cjelovitu ličnost, nego isključivo na osnovu njihove seksualne orijentacije.

INTERNALIZIRANA HOMOFOBIIJA

Internalizirana mržnja prema sebi nastaje kao posljedica prihvatanja negativnih stereotipa koje stvara opresivna zajednica. To podrazumijeva često konfliktna osjećanja da su nestrejt osobe u srži loše i inferiorne ili da su superiorne i ekskluzivno dobre; da na čitavom svijetu nema sigurnog prostora; da se može vjerovati samo pripadnicima_ama grupe i da se pripadnicima_ama

iste grupe ne smije ni po koju cijenu vjerovati; da se radi sigurnosti zauvijek treba skrivati; da radi sigurnosti svuda i uvijek treba istupati i otkrivati svoju orijentaciju itd.

HOMOSEKSUALAC

Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe istog spola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su *gej (muškarac)/gejevi* i *lezbejka*.

SITUACIONA HOMOSEKSUALNOST

Seksualno ponašanje koje je drugačije od uobičajenog ponašanja neke osobe, a javlja se usljed boravka u socijalnom okruženju koja čine isključivo osobe istog spola, kao npr. vjerske ili druge škole koje pohađaju isključivo studenti_ice i učenici_ce istog spola, zatvori, seks sa partnerom_kom istog spola za novac itd.

INTERSEKSUALNA OSOBA

Osobe koje su rođene s hromozomskim, hormonskim ili genitalijskim karakteristikama koje ne odgovaraju zadatim standardima *muške* ili *ženske* kategorije, zbog svoje seksualne ili reproduktivne anatomije. Ova riječ je zamijenila pojam *hermafrodit*, koji je obimno korišten od strane liječnika tokom 18. i 19. vijeka i koji se danas smatra nestručnim. Interseksualnost može poprimiti različite oblike i obuhvatiti različita stanja interseksualnih osoba.

LEZBEJKA

Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. *Lezbejka* je jedan od najstarijih i najpozitivnijih termina za homoseksualne žene, što u lezbejskoj feminističkoj teoriji ne označava samo seksualni identitet koji se sukobljava s konvencionalnim rodnom očekivanjima od žena, nego i društveni i politički identitet izgrađen u opoziciji prema muškom šovinizmu, patrijarhatu, heteroseksizmu i falocentrizmu. Sama riječ potiče od imena grčkog ostrva Lezbos gdje je rođena pjesnikinja Sapfo koja je uznosila ljubav među ženama.

LGBT

Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne i transrodne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje naslovom LGBT u društvenom i političkom aktivizmu. Ponekad pojam LGBT može biti proširen i uključiti i interseksualne i queer osobe (LGBTIQ).

LGBTTIQ

Skraćenica za *lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer osobe*.

MIZOGINIJA

Mržnja prema ženama ili ženskom rodu u načelu.

OUT

Opisuje osobu koja se seksualno/rodno/spolno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

OUTIRATI (AUTIRATI)

Čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej, lezbejka, biseksualna ili osoba neke druge seksualne orijentacije. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno i protivi se tome da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kada će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica u BiH termin *autirati se* također koristi za situaciju kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako, na primjer, može da se kaže da se neka lezbejka autirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

PATRIJARHAT

Društveni sistem u kojem muškarci imaju dominantnu ulogu u odnosu na žene. Patrijarhalni sistem vrijednosti i društvenih normi čini temelj na kojem se održavaju postojeći sistemi odnosa moći i privilegija koje se u kontinuitetu dodjeljuju muškarcima.

PEDER

U homofobičnoj upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira rodni lik slabšnjog i feminiziranog muškarca. Sam termin, po nekima, vodi porijeklo od srednjovjekovne prakse spaljivanja sodomita na snopovima pruća (*faggot*). Riječ peder u nehomoseksualnoj upotrebi ima sličnu konotaciju, dok u gej zajednici nije nužno uvredljiva, nego se često pojavljuje i kao samoafirmativno parodiranje strejt konotacija.

POLIAMORIJA

Mnogostruke ljubavne veze, otvorene, nasuprot tradicionalnim vezama. Uslov je da sve osobe u ovim odnosima znaju jedna za drugu i da su ti odnosi zasnovani na konsenzusu.

QUEER

Riječ se prvenstveno odnosi na sve što se razlikuje od konvencionalnog na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično). U početku su konotacije ovog termina u gej upotrebi bile negativne, pa čak i danas postoji otpor prema ovom izrazu, osobito među starijim homoseksualnim osobama. Budući da termin subverzivno razobličuje postojeće, tobože fiksirane modele, odbacujući razlike (svi LGBT su njime bez razlike obuhvaćeni) i identitete (nijedan od LGBT identiteta u njemu nije povlašćen), on postaje sve univerzalnije prihvaćen. Mnoge transeksualne, biseksualne pa čak i heteroseksualne osobe, čija se seksualnost ne uklapa u kulturne standarde monogamnog

heteroseksualnog braka, prihvatili_e su ovu oznaku kao *seksualni disidenti_disidentkinje*. Queer je ranije u engleskom jeziku korišten kao pogrdan naziv za neheteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBTTIQ osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cijene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, kao i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili žive svoj život van heteropatrijarhalnih normi.

QUEER TEORIJA

Škola književne i kulturne kritike, koja se u SAD pojavila početkom osamdesetih godina, duguje svoje intelektualno porijeklo feminističkoj teoriji i francuskim filozofima poput Mišela Fukoa i Žaka Deride. Queer teoretičari_ke analiziraju sve tipove tekstova u cilju razobličenja temeljnog značenja, distinkcija i odnosa moći u kulturi koja je proizvela tekst. Analize otkrivaju složene kulturne strategije kojima je omogućena regulacija seksualnog ponašanja, što često rezultuje represijom i diskriminacijom seksualnih disidentata_kinja koji krše seksualne tabue ili se ne uklapaju u kulturno sankcionisane rodne uloge. Ciljevi queer teoretičara_ki su destabilizacija kulturnih ideja o prirodnosti, normalnosti, seksualnosti i termina hetero- i homoseksualnosti koji su korišteni u svrhu diskriminisanja osoba koje se nisu saobražavale zapadnom idealu monogamnog heteroseksualnog braka. Queer teorija se mahom vezuje za teoriju društvenog konstruktivizma i u neskladu je sa esencijalističkim postavkama (recimo, teza da je neko po svojoj suštini ili bitnom određenju gej muškarac, odnosno lezbejka) koje postoje unutar starije (ali i novije) konceptualizacije neheteroseksualnog identiteta (vidjeti lezbejski identitet). Neka od najpoznatijih imena u queer teoriji svakako su Džudit Butler, Iv Kosofski Sidžvik, Sindi Paton, Dajana Fas, Leo Bersani i Sajmon Vetni.

ROD

Društveni konstrukt spola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog spola. Također, individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane spolne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i cijelu binarnu osnovu *muškog* i *ženskog*.

RODNI IDENTITET

Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo u shvatanju sopstvenog spola, što može ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, a uključuje lični doživljaj tijela i drugih izražaja roda (to jest, *rodno izražavanje*), kao što su odijevanje ili način govora i obraćanja. Spol osobe obično je dodijeljen pri rođenju, a odmah potom postaje socijalno i pravno pitanje. Spol podrazumijeva osobni koncept/konstrukt koji može biti u skladu sa društveno propisanim definicijama u pogledu spola/roda ili ih može negirati, prevazilaziti i mijenjati. Neki ljudi imaju problem pri identificiranju sa spolom dodijeljenim pri rođenju - ove osobe nazivamo *transrodne* osobe. Rodni identitet nije isto što i seksualna orijentacija, a transrodne osobe se mogu identificirati

kao heteroseksualne, biseksualne i homoseksualne.

RODNO IZRAŽAVANJE

Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevne ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

SEKSIZAM

Diskriminacija i/ili stavovi, uslovi i ponašanje kroz koje se vrši promocija stereotipa i represivnih društvenih uloga i normi na bazi spola i roda. Posebno se odnosi na norme, vrijednosti, uvjerenja, strukture i sisteme koje marginalizuju i podređuju žene dodjeljujući muškarcima moć, privilegije i preimućstva. Oblik nasilja koje se nad ženama vrši individualno ili institucionalizovano.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA

Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog spola. Izbjegavajte korištenje uvredljivog izraza *seksualna preferencija*, koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istospolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promijeniti.

SEKSUALNI IDENTITET

Seksualni identitet odnosi se na to kako sebe nazivamo i percipiramo. Ti nazivi uključuju *strejt, gej, bi, queer, neodređen_a, neodlučan_a, aseksualan_a* i dr. Naše seksualno ponašanje i način na koji sebe određujemo (identitet) predstavljaju stvar mogućeg izbora/odluke i ne podrazumijevaju samo binarni koncept *muško – žensko*.

SPOL

Klasificiranje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski spol.

SPOLNI IDENTITET

Individualno identificiranje po pitanju spola i spolne pripadnosti, koji ne zavisi od spola koji je pripisan rođenjem.

STIL ŽIVOTA

Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki te izbegavajte njegovo korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

STREJT (STR8 ILI STRAIGHT)

Označava, prije svega, nešto *pravo, bez skretanja* (devijacija), nešto *nepomiješano*, ali i nešto *konvencionalno*, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, *normalne* i *prirodne*. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u queer zajednici.

TRANSGENDER/TRANSRODNO

Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko, djelimično ili potpuno suprotstavljane nametnutim rodnim i spolnim ulogama. Transrodnost se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

TRANSRODNA OSOBA

Termin za osobe čiji je rodni identitet nije u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, kao i one osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na drugačiji način od uobičajenog izražavanja karakteristika spola koji im je dodijeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, manirizme, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identificiraju oznakama *muško* i *žensko*, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere. Transrodni muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *ženski* spol, ali je njegov rodni identitet *muški* ili se nalazi negdje na spektru maskulinih rodnih identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *muški* spol, ali je njen rodni identitet *ženski* ili se nalazi negdje na spektru ženskih rodnih identiteta. Oznake za seksualnu orijentaciju transrodnih osoba koriste se u skladu sa njihovim rodnim identitetom, a ne u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Heteroseksualni transrodni muškarac, na primjer, je transrodni muškarac kojeg privlače i koji bira žene za partnerke. Riječ transrodnost odnosi se na posjedovanje transrodnog identiteta i izražavanja.

TRANSEKSUALNA OSOBA

Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da prilagodi svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modificirala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

TRANSFOBIJA

Po analogiji sa bifobijom i homofobijom, oblik diskriminacije, zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmjeren protiv transeksualnih, transrodnih osoba. Tu predrasudu mogu perpetuirati strejt ljudi, gej muškarci, lezbejke i biseksualne osobe.

INTERNALIZOVANA TRANSFOBIJA

Karakteristična je za trans osobe koje iskušavaju krivicu, sramotu, nedostatak samopouzdanja, negativnu sliku o sebi, pošto implicitno ili eksplicitno prihvataju društvenu stigmatizaciju.

TRANVESTIJA/TRANVESTITE/TRANVESTITI

Tranvestiti su osobe koje vole da nose odjeću suprotnog spola. Tranvesti-

ja, tj. preoblačenje nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Tranvestiti/e mogu biti i heteroseksualne i istospolno orijentisane osobe.

TRANZICIJA

Predstavlja proces promjene rodnog izražavanja neke osobe u cilju usaglašavanja sa unutrašnjim doživljajem sopstvenog roda.

TROUGAO/CRNI TROUGAO/ROZI TROUGAO

Tokom Drugog svjetskog rata nacisti su u svojim konc-logorima ružičastim trouglom obilježavali gejeve, a crnim trouglom lezbejke, Romkinje i prostitutke. Tokom Drugog svjetskog rata u nacističkim logorima pogubljeno je više desetina hiljada istospolno orijentisanih osoba.

ZASTAVA DUGINIH BOJA

Simbol jedinstva i različitosti koji se koristi širom svijeta, kao obilježje mirovnog, feminističkog i LGBTTIQ pokreta.

ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA LGBT OSOBAMA

Odnosi se na kaznena djela motivisana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo kazneno djelo, kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član_ica neke LGBT grupe. Kod zločina iz mržnje mora postojati osnovana sumnja da je motiv počinioca kaznenog djela seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

O AUTORIMA_CAMA

O AUTORIMA_CAMA

Mariña Barreiro (1985, Noia) je studirala političke nauke i međunarodne odnose u Španiji i Francuskoj. Završila je postdiplomski studij prevencije i upravljanja međunarodnim konfliktima, te master studij međunarodnih odnosa i diplomatije pri Diplomatskoj školi španskog Ministarstva vanjskih poslova. Radila je u Španskoj ambasadi kao politička savjetnica. U Sarajevskom otvorenom centru se bavi ljudskim pravima, sa težištem na zagovaranje. Autorica je izvještaja o praćenju provedbe preporuke Vijeća Evrope o mjerama za borbu protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu.

Vladana Vasić (1990, Sarajevo) završila je studij prava na Univerzitetu u Sarajevu. Radi u Sarajevskom otvorenom centru na pitanjima zagovaranja, pravnog savjetovanja i monitoringa rada javnih institucija od aprila 2012. godine. Objavila je rad *Medijsko pravo* (2012) u Huremović Lejla (ur.): *Izvan četiri zida: Priručnik za novinare i novinarke o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*, autorica je pravnog vodiča za LGBT osobe, *Izvještaja o pravnom položaju transrodnih osoba u BiH* (2013) i publikacije *Seksualna orijentacija i rodni identitet: pravo i praksa u BiH* (2013).

Saša Gavrić (1984, Tuzla) završio je 2007. osnovne studije iz političkih i upravnih nauka na Univerzitetu u Konstanzu (Njemačka), a 2012. godine master studij iz međunarodnih odnosa i diplomatije u Sarajevu. Trenutno je direktor Sarajevskog otvorenog centra gdje radi na pitanjima ljudskih prava. Priredio je nekoliko knjiga o političkom sistemu BiH, te brojne publikacije koje se tiču LGBT prava i kulture.

**O SARAJEVSKOM
OTVORENOM CENTRU**

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, nepolitička i neprofitna organizacija koja promoviše puno poštivanje ljudskih prava i smanjuje nivo diskriminacije na osnovu spola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta, osnažujući marginalizirane grupe kroz aktivnosti u zajednici, promovišući ljudska prava u društvu i zagovarajući promjene politika vlasti.

Sarajevski otvoreni centar je osnovan 2007. godine i od tada neprekidno radi i širi obim svog djelovanja, od međureligijske edukacije i kulturnih programa do programa ljudskih prava, pogotovo prava žena, te prava lezbejki, gej, biseksualnih i transrodnih (LGBT) osoba. Intenzivno radimo od 2011. godine, kada smo otvorili naš prvi ured, te okupili_e tim ljudi koji stalno rade u Sarajevskom otvorenom centru. Danas, naš tim čini dvanaest zaposlenih i dvije volonterke, a članovi smo sljedećih mreža:

- Koalicija protiv govora i zločina iz mržnje
- Ženska mreža u BiH
- Regionalna mreža protiv homofobije
- Babelnor mreža
- Mreža izgradnje mira u BiH
- Mreža pravde u BiH
- Koalicija "Jednakost" protiv etničke diskriminacije
- Omladinska mreža BiH

Fokusirani_e smo na podizanje svijesti unutar državnih institucija/zvaničnika o potrebi da se u potpunosti implementiraju međunarodni, evropski i državni standardi iz oblasti ljudskih prava žena i LGBT osoba, te na podizanje svijesti građana_ki o pravima LGBT osoba i političkim, društvenim i ekonomskim pravima žena. Jedan od naših bitnih ciljeva jeste i osnaživanje i jačanje LGBT zajednice kroz implementaciju aktivnosti koje joj pružaju podršku vezanu za njena prava i potrebe.

Sarajevski otvoreni centar je fokalna tačka za ILGA *Godišnji pregled 2011. i 2012. godine*; doprinijeli smo Izvještaju o napretku Evropske Unije, te UPR izvještaju, kao i izvještaju Human Rights Watch-a o stanju LGBT ljudskih prava.

www.soc.ba
www.lgbt-prava.ba
office@soc.ba

EDICIJA LJUDSKA PRAVA SARAJEVSKOG OTVORENOG CENTRA

Ediciju uređuje: Emina Bošnjak

Do sada smo u ovoj ediciji objavili:

Damir Banović, Vladana Vasić (2013)
Seksualna orijentacija i rodni identitet: pravo i praksa u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Damir Banović (2013)
Izveštaj o homofobiji, bifobiji i transfobiji u školama u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Vladana Vasić (2013)
Izveštaj o pravnom položaju transrodnih osoba u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Marinha Barreiro, Vladana Vasić (2013)
Monitoring of the implementation of the Council of Europe Committee
of Minister's Recommendation on combating sexual orientation or gender
identity discrimination.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Marinha Barreiro, Vladana Vasić (2013)
Provedba Preporuka Vijeća Evrope o mjerama borbe protiv diskriminacije
zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Vladana Vasić, Sadžida Tulić (2012)
Ne toleriši netoleranciju. Upoznaj svoja prava i koristi ih. Vodič za LGBT
osobe.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Zlatiborka Popov-Momčinović, Saša Gavrić, Predrag Govedarica
(priredili_e, 2012)
Diskriminacija - Jedan pojam, mnogo lica.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Lejla Huremović (priredila, 2012)
Izvan četiri zida, Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i
etičkom izvještavanju o LGBT temama. Sarajevo: Sarajevski otvoreni
centar.

Jasmina Čaušević, Kristina Ljevak (2012)
Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o

LGBT temama u 2011. i 2012. godini.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak
(priredili_e, 2012)
Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

**Druga izdanja koja su objavljena kao rezultat rada Sarajevskog
otvorenog centra (izabrani naslovi):**

Adriana Zaharijević (priredila, 2012)
Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll/Fondacija
Cure

Damir Arsenijević, Tobias Flessenkemper (priredili, 2013)
Kojeg je roda sigurnost?
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Emina Bošnjak (priredila, 2013)
Više od etikete. O ženama koje vole žene.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Jasmina Čaušević, Saša Gavrić (priredili, 2012)
Pojmovnik LGBT kulture.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Boell, ured u BiH

Aida Spahić, Saša Gavrić (priredili, 2012)
Čitanka LGBT ljudskih prava. 2. dopunjeno izdanje.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Boell, ured u BiH

Damir Banović (2012)
Prava i slobode LGBT osoba. Seksualna orijentacija i rodni identitet u po
zitivnom pravu u Bosni i Hercegovini.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

William G. Naphy (2012)
Born to be gay. Historija homoseksualnosti.
Sarajevo/Zagreb/Beograd: Sarajevski otvoreni centar/Domino/Queeria.
Prevod na BHS: Arijana Aganović